

CEVHERİYE BÂNÛ HANIM'IN ÇANKIRI'DAKİ KİTLİĞİ ANLATAN BİR DESTANI *

AN EPIC OF CEVHRİYE BÂNÛ HANIM THAT DESCRIBES THE SHORTAGE EXPERIENCED IN ÇANKIRI

Dr. Bünyamin ÇAĞLAYAN

Emekli Öğretim Üyesi, Ankara/Türkiye
ORCID: 0000-0002-1007-0649

Reference Çağlayan, B. (2020). "Cevheriye Bânû Hanım'ın Çankırı'daki Kıtılığı Anlatan Bir Destanı", Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:5, Issue:17; pp:513-522.

ÖZET

Destanlar halkı derinden etkileyen olayları konu alan edebî eserlerdir. Yazıldıkları dönemde yaşananları şair gözüyle ele alarak tarihe ışık tutarlar. Bunların incelenmesi ile değişik bir açıdan geçmişte olup bitenler hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

Kıtlık, bir şeyin ihtiyacı karşılayacak derecede bulunamaması demektir. Tarih boyunca çeşitli coğrafyalarda yiyecek kıtlığı yaşanmış ve bu durum, göç, savaşlar ve ölümler gibi acı olaylara sebep olmuştur. Yusuf suresinde Mısır civarında yedi yıl süren kıtlıktan söz edilerek tarihte yaşanan önemli bir kıtlığa örnek verilmiştir.

Çankırı, zaman zaman şiddetli kuraklıkların etkisini gösterdiği bir coğrafyada yer alır. Bu duruma bağlı kıtlıklar öncelikle tarım ile uğraşanları ve dolaylı biçimde bölgedeki ticaret ve zanaat erbabını etkiler. 30 dördük halinde yazılan bir destan, Çankırı havalisinde yaşanan bir kıtlığın boyutları, kıtlık sonucu oluşan karaborsa, mültezimlerin idare ve vatandaşa karşı ikiyüzlü tavırları, halkın derdini anlatmak için yöneticilere başvurması, merkezi yönetimin duruma çare araması, bütün bunlara rağmen bölge halkının mütevekkil tavrı, yönetime bağlılığı ve yardım isteklerini dile getirir.

Millî Mücadele yıllarına destanda belirtilen olayların etkisi ile giren Çankırı halkı, kıt imkanlar içinde bile olsa vatan savunması için yalnız düşmana karşı değil, kıtlık, yokluk, hastalık ve savaş yıllarının ortaya çıkardığı diğer olumsuzluklarla da mücadele etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Kıtlık, Destan, Cevheriye Bânû Hanım

ABSTRACT

Epics are literary works that describe the events that deeply impressed the community. They shed light on the history of the events that happened during the period they have been written. Analyzing epic poems we get acknowledged about things in the past seen from another point of view.

Shortage (kıtlık) means not having the possibility to fulfill a need. During the history of different geographical places, food shortage has caused the beginning of terrible events like emigration, war and death. It has been told that during prophet Yusuf's period around Egypt the food shortage continued for seven years.

Çankırı is a geographical place where extreme droughts are very common. Shortages caused by this phenomenon, are very harmful to farmers and local economy too.

An epic written in 30 quatrains explain the shortage dimensions experienced in Çankırı, blackmarket growth as scarcity results, suppliers hypocrisy toward the government and citizens, citizens explaining their problems to government officials, efforts of local government to solve those problems, citizen's behavior in these cases and their bonds with the government.

Key words: Çankırı, shortage, epic, Cevheriye Banu Hanım

* Bu çalışma Karatekin Üniversitesi tarafından 21-23 Ekim 2010'da Çankırı 'da düzenlenen Mücadele'de İstiklal Yolu ve Çankırı Sempozyumu'nda bildiriler olarak sunulmuş ve genişletilerek makale haline getirilmiştir.

1. GİRİŞ: KITLIK VE EDEBİYAT

İnsanların temel ihtiyaçlarından biri beslenmedir. Tahıllar bu ihtiyacın karşılanması için kullanılan maddelerin başında gelir. Buğday ve pirinç çeşitli şekillerde yaygın olarak tüketilen gıda maddelerinin ilk akla gelenleridir.

Hava şartları uygun olmadığı zamanlarda veya aşırı yağmur, sel, zararlı böceklerin ürünlere zarar vermesi ve yangın gibi felaketlerin sonucu olarak bazı yıllar bir bölgenin ihtiyacını karşılayacak miktarda tahıl üretimi yapılamayabilir. Herhangi bir gıda maddesinin beklenenden az veya ihtiyacın altında bir miktarda üretiminin yapılabildiği olmasına kıtlık denir. Savaş, salgın hastalıklar, ambargo veya karaborsa oluşturma gayreti ile bazan tabiat şartlarına bağlı olmayan sunî kıtlıklar da görülebilir.

Bazı yıllar da çevre şartlarının uygunluğu sonucunda normalden daha fazla ürün elde edilmek suretiyle bolluk yaşandığı da olmaktadır.

Tarih boyunca yıllar süren bolluk ya da kıtlık yılları görülmüştür. Ürünün az elde edildiği yıllarda yaşanan sıkıntıları en aza indirmek için insanoğlu bolluk yıllarında elde ettiği ürünü israf etmeden harcamak, kalanı muhafaza etmek suretiyle muhtemel bir kıtlığa karşı tedbir almaya çalışmıştır.

Kuran-ı Kerim’de Yusuf Suresi’nde Hz. Yakup döneminde karşılaşılan bolluk ve kıtlık yıllarından bahsedilir. Diğer kutsal kitaplar, tarihler ve edebî eserler dünyanın değişik bölgelerinde görülen kıtlıklara yer verirler.

Kıtlık bir felâkettir. Başka felâketlerin sonucu olarak ortaya çıktığı gibi kendisi sonuç olarak göç, savaş, yağma, karaborsa, açlık ve buna bağlı ölümler gibi başka acılara da yol açar.

Yiyecek temini konusunda kıtlık yaşanan bölgedeki insanlara diğer bölge veya ülkelerden yardım edilmesi ile sıkıntılar hafifletilmeye çalışılır. Kıtlık yaşan yerlere yiyecek temini, nakli, dağıtımı ve suistimallerin önlenmesi için büyük çabalar sarfetmeyi ve iyi bir yönetim sergilemeyi gerektirir.

Toplumda yaşanan her olay edebî eserlere konu olabilir. Kıtlık gibi bir acının ortaya çıkması herkes gibi eli kalem tutanları da etkiler. Onlar yaşananları etraflıca gözlemleyerek hassas bir ruh hali içinde anlatırlar. Edebî eserler tarihî belgeler ölçüsünde kesin veriler ihtiva etmeseler de tarihin kaydetmediği ayrıntılara yer veren belgeler olarak değer ifade ederler.

Bir toplumu derinden etkileyen olayları ele alan edebî eserlerin en önemlileri destanlardır. Destanlar çağında meydana getirilenlere göre uzun sayılmayan örnekler zaman içinde yazılmaya devam edilmiştir. Günümüzde bile özellikle acıklı olayları dile getirmek üzere destan söyleyen şairler bulunur.

30-40 yıl öncesine kadar toplumu etkileyen olayları kaleme alan destan şairleri sıkça görülürdü. Bunlar çevrede yaşanan olayları dile getiren destanlarını bir kağıda bastırıp halkın kalabalık olduğu mekanlarda satarak geniş bir kitlenin olaylardan haberdar olmasını sağlardı. Sonraki yıllarda destancılar teyp kasetlerinden faydalanarak seslerini daha gür bir şekilde geniş kitlelere duyurmaya çalışmışlardır. Günümüz şartlarında ise yayın organlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşması destancıların pazaryeri gibi halk kitleleri ile bulunduğu alanlardan uzaklaşmalarına sebep olmuşsa da seslerini yeni imkanlar kullanarak duyurmaya devam etmektedirler.

Çankırı çevresi zaman zaman kıtlıkların yaşandığı bir coğrafyada yer alır. Çevre illerle beraber bölgeyi de etkileyen ve bazan birkaç yıl süren kıtlıkların yaşandığını kaynaklardan öğreniyoruz.(Erler, 2010) Başka illerimizde yaşanan kuraklık ve buna bağlı kıtlıklar bölgede yaşayan şairler tarafından dile getirilmişlerdir. Araştırmamızda Çankırı’yı etkileyen ve halkın zor günler geçirmesine sebep olan bir kıtlığın anlatıldığı destanı inceledik ve bilinmeyen şairini ortaya çıkarmaya çalıştık.

2. CEVHERİYE BANU HANIM VE KITLIK DESTANI

Ankara Milli Kütüphane’de 06 Mil Yz Cönk 36 numara ile kayıtlı bulunan bir cönk içerisinde yer alan destan onbirli hece ölçüsü ile yazılmıştır. Otuz dördlükten meydana gelen detanın son dördlüğündeki iki mısra eksiktir. Klasik Türk edebiyatında ve halk edebiyatında şarin kim olduğu şiirlerin son nazım birimi içinde yer alan mahlasından anlaşılır. Ancak incelediğimiz destanın sonundaki eksiklik şairin kim olduğunu doğrudan anlamamıza bir engel teşkil etmektedir. Ancak yirmidördüncü dördlükte yer alan:

Sancağımız Kangırı kazâmız Milan

Milana tabidir Karacalar aman (Cönk,varak 60/a)

ifadeleri hem şâir, hem de kıtlığın yaşandığı yıllar hakkında fikir yürütmemize imkan tanımaktadır. Çankırı şâirleri hakkında değerli bir çalışması olan Ahmet Talat Onay'ın Çankırı Şairleri adlı eserinde Atkaracalar'da yetişmiş olan şâir Cevheriye Bânû Hanım isimli bir şairin varlığı bildirilir.

Atkaracalar uzun yıllar Çerkeş ilçesine bağlı köy iken, 1942 yılında Kurşunlu'nun ilçe statüsüne kavuşması ile buraya bağlanmış, 1988 yılında ilçe merkezi haline gelmiştir. Bir rivayete göre burada yaşayan insanlar Türklerin Karaca boyundan geldiklerinden bu yerleşim yerine Karaca Köyü demişlerdir. Şekâiku'n-Nûmâniye ve Sicill-i Osmaniye'de hayvancılığın özellikle at yetiştiriciliğinin yaygın olduğu yörede karaçalılıkların fazla yer tutması sebebiyle buradan "Atkaraçalılıklar" diyarı olarak söz edilmektedir. (<http://www.atkaracalar.gov.tr/ilcemizin-tarihi>) Şair destanında ölçüye uygunluğu sağlamak için Karacalar adını tercih eder.

Karacalar da denilen Atkaracalar'da doğup yetişen şâir 1279 (1863/4)-1332(1913/4) yılları arasında yaşamıştır. Babası Gazi Bey olarak bilinen Mustafa Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Köklü bir aileye mensup olan Bânû Hanım ümmî olmasın rağmen şiire ilgi duymuş ve kendisi de şiirler yazmıştır. Hiç evlenmeyen şâir, yirmili yaşlarından itibaren evin idaresini ele almış, kalabalık ve asil bir aileyi idare etmiştir. Babası misafirperver bir kimseydi ve Cevheriye Hanım odalarında ağırlanan konuklarla görüşür bilgilerinden istifade ederdi. Odalarında düzenlenen âşık fasıllarını dinlemekten büyük zevk alırdı. Buraya en çok uğrayan Geredeli saz şairi Âşık Figânî'dir. Âşıkları dinlemekle başlayan şiir merakını Ilgaz'ın Yerkuyu Köyü'nde Kâdirî şeyhlerinden Mehmed Nûri Efendi'nin şiirlerini okuyarak sürdürür. Şiirlerinde onu örnek alan Bânû Hanım Kâdiri tarikatına intisab eder ve şeyhine bağlılığını ifade eden şiirler söyler. Nûri Efendi de şiirleriyle mukabelede bulunmuştur. Bir divan teşkil edecek kadar şiiri olmasına rağmen vefatından iki yıl önce ne yazık ki yakmak suretiyle yazılanları imha eder. Ahmet Talat Çankırı Şairleri'nde nasıl elde eytiğini belirtmediği altı nefesini kaydeder. (Onay, 1931:115-116) Günümüzde diğer şiirlerine ancak mecmua ve cönklerde yer almışsa ulaşılabilir. Bu araştırma ile Cevheriye Bânû Hanım'ın bir şiiri daha gün yüzüne çıkmış olmaktadır.

Kıtlık Destanı'nın son dörtlüğünde mahlasının bulunduğu mısraları da şiirin kendisine ait olduğunun bilinmemesi için söylememiş veya kaydedilmemiş olduğunu tahmin ediyoruz. Belki de bölgede yaşanan büyük bir felaketi dile getiren bu şiirin imha edilmesine gönlü razı olmamış fakat bu yolla kimliğini gizleyerek de olsa destanın okunmasını ve bu acı olayın hatırlanmasını istemiş olabilir.

Şâir bizzat gözlemlediklerini anlattığına göre destanda belirtilen gelişmeler, yaşadığı dönem içinde meydana gelen kıtlığı anlatıyor olmalıdır. 1303(1887) yılında bölgede böyle bir kıtlık yaşanmış ve İstanbul hükümeti köy köy hane hane yemeklik ve tohumluk arpa ve buğday dağıtımını yaparak vatandaşlarının sıkıntılarını gidermeye çalışmıştır. Destanda konu edilen kıtlığın meydana geldiği tarihte şâir 24-25 yaşlarında olmalıdır. Yiyecek sıkıntısının tarlaya ekecek tohumluk buğday bulunamayacak ölçülere varması sebebi ile vatanını terkedenlerin bulunduğunu ve bunu belgeleyen kayıtların Çankırı Araştırma Merkezi'nde yer aldığını Yüksel Arslan'dan öğreniyoruz. (http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=3058)

Sade bir dille yazılmış olan destan, ele alınan konuya ışık tutmasının yanında Cevheriye Bânû Hanım'ın bilgi dağarcığı konusunda da bize ipuçları vermektedir.

İlk dörtlükte Allah'ın herkesin kismetini takdir ettiği, yazılanların başa geleceği ve hikmetinden sual olunmayacağı belirtilerek Türkçe meâlî "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık." şeklinde olan Zuhruf sûresi 32. ayetinden iktibas yapılır:

Kismet taksiminde virmişdir Mevlâ

Hikmetinden suâl olunmaz hâşâ

Nahnü kasemnâya yarmışdır hâlâ

Ne yazıldı âkıbet gelir başa (Cönk, varak 57/b)

Kader inancını teyit eden bu girişten sonra yaşanan kıtlığın ayrıntıları ve buna bağlı olarak gelişen olaylar anlatılır. Dağlardaki otlar hep kurumuş, susuzluk ve güneşin yakıcı tesiri köklerini bile yok etmiştir. Bu durum insanların yiyecek bulamama endişesine kapılmasına, dolayısıyla ciğerlerinin yanmasına yol açar:

Dağlarda kalmadı otlar kurıdı
 Kökleri kalmadı dahi çürüdü
 İnsana bir meşakkat bürüdü
 Bağlılar yanup ciğerler bişe (Cönk,varak 57/b)

Kıtlığın ortaya çıkardığı acıklı durum Çankırı'ya heber verildiği zaman en çok üzülenler mültezimler olmuştur. Haber âdetâ bellerinin bükülmesine ve dillerinin tutulmasına yol açar. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'nin son döneminde vergilerin iltizam sistemi ile toplanmasıdır. Bu sisteme göre “vergilerin tahsil yetkisi belirli ve götürü bir bedel karşılığında devlet tarafından mültezim denen üçüncü şahıslara verilmektedir. Vergiler bölgelere göre artırmaya çıkarılır ve bu iş en yüksek bedeli teklif eden şahıs veya şirketlere bırakılır. Devlete ödenen bedel ile toplanan vergiler arasındaki fark mültezimlerin kazancını teşkil etmektedir.”(Aktan, 1991:73) Kazançları tehlikeye giren mültezimler saraya tutulmuş gibi başlarını taşlara vurmaktadırlar:

Kangırı sancağına gelince kalı
 Mültezim olanların büküldü beli
 Sanki sara tutdı tutuldu dili
 Her biri vurdılar başların taşa (Cönk ,varak 57/b)

Karşılaştıkları bu vahim durum karşısında imkanı olanlar kışlık yiyeceklerini temin etmeye çalışarak bu mevsime girerler. Sonunda ne olacağı belli değildir.:

Bildiler bu ahval başa gelecek
 Düzdiler bunlar bir mikdar yiyecek
 Ne olur sonunda kimler bilecek
 Vakit irişüp bunlar kışa ulaşsın (Cönk ,varak 57/b-58/a)

Kıtlık, başka acıları da tetikleyen bir olaydır. Aşırı fiyat yükselmesi ve karaborsa bunların başında gelir. Kıtlığın doğrudan etkilemediği mal ve hizmetlerin temininde de zorlukla karşılaşılır. Şair işte buna örnek olarak bir süre sonra kıtlığın sebep olduğu olumsuzluklardan tuzun da nasibini aldığını ve kıyyesinin onaltıya çıktığını ve fakir olanların yemeklerine koyacak tuz bulamadıklarını belirtir. Önemli bir tuz üretim merkezi olan Çankırı için bu tesbit son derece dikkat çekicidir:

Bir zaman da geçdi bunun arası
 Meger kim Mevlâdan ola çâresi
 Onaltıya çıkdı duzun kıyyesi
 Para yok duz yok ne katsun aşsın (Cönk,varak 58/a)

Mültezimler vergiyi ürün olarak aldıklarından fazla miktarda buğday stoku olan kişilerdir. Kıtlığın başlaması ile birlikte buğday fiyatını yükselterek kilesi dörtyüzden satmaya karar verirler. Üstelik de veresiye satmaya hiç niyetleri yoktur:

Mültezimler ider bulagörmeyüz
 Kilesin dörtyüzden aşığı virmeyüz
 Parasına hiç bir (saat) durmayuz
 Viresi virmeyüz yorulman boşsın (Cönk,varak 58/a)

Aşırı fiyatlar karşısında temel ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlar hükümet binası önüne gelerek hallerini arzederler, yalvarıp yakararak iş ister ve istenilen her işte çalışabileceklerini söylerler:

Cem olup ahali yine geldiler
 Hükümet-i taht önüne durdılar

Bunca yalvarup temenna kıldılar

Kapunuza kul olup bizler çalıŝa (Cönk,varak 58/a)

İnsanlar dertlerini anlatmaya devam ederler ve devlet erkânından yardım isterler. Kıtlık Allah'tan gelen bir şeydir fakat bu durumu fırsat bilerek daha fazla paraya sahip olmak isteyenlerin bulunmasına tahammül etmek zordur. Mültezimlerin, gelirlerini artırmak için mahsul miktarını olduğundan fazla gösterme gayretleri dile getirilir:

Eğer emr iderse zât-ı ŝâhâne

Emri geçer anın cümle cihâna

Buyurursa eğer emri fermâna

Çok ihsan idevüz ey paŝa

Kangırı sancağının gör sen hâlini

Nice oldı anların bil ahvâlini

Nice tağıtdılar kıl ü kâlini

Söyleyim efendim kıl sen temâŝâ

Para sahipleri yoldan azdılar

Etrafta olan köyleri gezdiler

Oldılar aşurı ekin yazdılar

Merhamet yokdur anlardan hâşâ (Cönk,varak 58/a-58/b)

Halk toplanıp yiyeceğini karşılayıp karşılamayacağı belli olmayan ekinini mültezimlere vergi olarak ödememek için yollar ararlar:

Cem oldular bunların gelüp alayı

Dirler bulmak gerek buna kolayı

Bu işte koşulun virmen tarlayı

Sonra ekinler hep kalur başa (Cönk,varak 58/b)

Bir önceki yılda yeterli ürün elde edemeyen insanlar kurak geçen bir yazın ardından gerekli kış hazırlıklarını yapmadan bu sefer de dondurucu kış soğukları ile karşı karşıya kalırlar:

Emri fermân itse ol Gani Mevlâ

Vücûda gelür cümle mahluk eşyâ

Şöyle bir oldı kim ŝiddet-i ŝiy(t)â

Bunlar bu halilen dutuldu kışa (Cönk,varak 59/a)

Çekilen sıkıntılar ve çalışmaktan yorulma “damarları kurudu” sözüyle anlatılmaya çalışılır. Canla başla çalışan insanların zahireleri tükenir. Besleyemedikleri hayvanlarını gözden çıkarırlar. Hatta çift sürmek için kullandıkları öküzleri dahi kalmaz.

Ol kadar çalışdı insan yoruldu

Vücûdunda tamarları turuldu

Zahire tükendi mallar kırıldı

Öküzler kalmadı çifte ne koŝa (Cönk,varak 59/a)

Gıda temini için elinde satacak bir şeyi de kalmayan fakirler canlarından bezer hale gelirler. Çaresizliklerini “gidip dağ başında ölelim” sözleri ile anlatmaya çalışırlar:

Fukaralar der ki nerde bulalım
Mal emlak kalmadı ne ilen alalım
Gidüp dağbaşında bizler ölelim
Her biri dağıldı dağ ile taşa (Cönk,varak 59/a)

Şâir halkın derdini pâdişâha aktarmak için önce onu över, sonra olanları anlatır ve tahtının zevâle ermemesi için duâ eder:

Pâdişâh-ı penâh itmese ihsân
Oluruz cümlemiz hâk ile yeksân
Vaktimiz kalmadı durmaya bir ân
İsterseniz bizi atın ataşa

Böledir efendim sultânım bu hâl
Kalmadı fukarâda mal melâl
İrişmesün taht-ı posduna zevâl
Ey pâdişâhım sen binler yaşa (Cönk,varak 59/a, 59/b)

İnsanlar rızklarını temin için çalışmaya ve her zaman olduğu gibi tarlaya tohum ekmeye devam ederler. Fakat kuraklık o derecedir ki atılan tohumlar yeşermez:

Yaz olunca bunlar ekdiler ekin
Ekin ekdük diyüp oldılar sâkin
Yere bıraktılar mâl ı emlâkin
Rızkı için bunlar savaşa (Cönk,varak, 59/b)

Bu hali duyan pâdişâh fakir fukarânın hâline bir çare bulmak için bölgeden alınacak vergi konusunda kolaylık düşünür. Mültezimler de siz telaş etmeyin biz sancağımızı idare ederiz derler ama vergi zamanı çiftçinin kapısına dayanıp vergiyi fazlasıyla isterler. Yokluk o dereceye varır ki kimse kimseye bakmaz ve ocaklar yanmaz olur:

Fakir fukarâlar itdiler figân
Bir ihsân it pâdişâhım elamân
Bu ahvâli böyle duyunca hemân
Zât-ı şâhânemiz bakmaz guruşa

Mültezim olanlar meclise vara
Fakir fukarâdan almayuz para
Derler sancağımız iderüz idare
Efendin sultânım itmesün telâşe

Fıkarâlar taşra çıkmaz oldu
Hiç kimse kimseye bakmaz oldu
Ocaklarda ateş yakamaz oldu
Yol virmiyor dağlar oduncu eşe

Ekinler kalmayıp bunlar turdılar
 Mültezimler kapısına vardılar
 Gani bize ekin virin didiler
 Senetler virdiniz sizler bu işe (Cönk,varak, 59/b-60/a)

Çaresizlikten çıldıracak duruma gelen insanlar Mecnun gibi dağlara düşerler ve Allah'a yalvarırlar:

Tağılup herbiri gitdi bir yana
 Tağlarda düşdiler ahı figâna
 Yüz tutdılar ol Ganî Rahmâna
 Mecnun olup bunlar tağda yerişe (Cönk,varak, 60/a)

Şâir daha sonra kıtlıktan etkilenmeyen bölgelerdeki insanlardan yardım talebinde bulunur. Kardeşlerine yardım edenlerin Cennette âbâd olacaklarını söyler:

Din kardaşlarına eyleyin imdâd
 Nâr-ı cahîminden olursuz âzâd
 Cennet-i a'lâda kardaş siz âbâd
 Hiç imdâd itmez mi kardaş kardaşa (Cönk,varak, 60/a-60/b)

Bu destanın kime ait olduğu bakımından önemli olan dörtlükte memleketini açıkça zikrederek şair bize değerli bir ipucu verir:

Sancağımız Kangırı kazâmız Mila(n)
 Milana tâbidir Karacalar aman
 Efendim sultânım böyledir el'an
 Fakir fukâralar böyle uğraşa (Cönk,varak, 60/a)

Destanın bundan sonraki kısmında yine kıtlığın derecesini tasvir eden dörtlükler ve idârenin bu sıkıntının giderilmesi için gösterdiği gayret anlatılır. Halk yiyecek bularak hayatını devam ettirme; yönetim, yardım temini, güvenli bir şekilde ulaşımının sağlanması ve âdil bir şekilde dağıtımı, fırsatçılar ise hile ve karaborsa ile daha fazla gelir elde etme derdindedirler. Ekin satanlar, içine toz toprak katarak mallarını daha ağır göstermeye çalışmaktadırlar:

Hikmeti Mevlânın bir lodos oldı
 Sanki cihân cümle ataşla toldı
 Ol güzel ekinler sarardı soldı
 Herkes kıymet itdi altun kumaşa

Zâtı şâhânemiz buyurdu fermân
 Etrâfa teller düzölsün bu ân
 Yazulsun divanlar olunsun beyân
 Niçün fukâralar yanup tutuşa

Anların murâdı ekin satmaktır
 Ekin içine toz toprak katmaktır
 Para kazanup yük dutmaktır
 İsterse fukâra yansun ataşa (Cönk,varak, 60/b)

Kıtlık yabani hayvanları bile etkilemiştir. Yiyecek bulabilmek umuduyla köylere kadar gelmişlerdir.

Tağdaki hayvanlar köylere üşdi
Her biri açlıktan bir yana düşdi
Eğer kuş oldıysa havaya üşdi
Açlık dahi irişdi ol uçan kuşa (Cönk,varak, 60/b)

Bütün bunlar yaşanırken mültezimler yüksek fiyattan ekin satma ve vergi tahsilâtını gerçekleştirme peşindedirler. Ödeme konusunda hiçbir müsâmahaları da yoktur:

Kilesin yüzyirmiye virmeyüz size
Yüzelli guruş siz virin bize
Bir kâtip getirüp defteri ya yaza
Herkes kendi bocuna karışa (Cönk,varak, 60/b)

Destanın otuzuncu dörtlüğünün ilk iki mısraı bulunmakta, sonrası yer almamaktadır. Burada Ganî, Gaffâr ve Settâr isimleri ile Allah'a hitâbedilerek yalvarılır ve yardım istenir:

Gelmişüz kapuna yâ Ganî yâ Gaffâr
Bir ednâ kulunuz sensin yâ Settâr (Cönk,varak, 60/b)

Destanın yazıldığı dönemde sık aralıklarla Anadolu'nun büyük bir bölümünü etkileyen kıtlıklar yaşanmış ve başka şairler de kendi bölgelerinde yaşananları dile getirmişlerdir. Temel gıda maddesi olan buğdayın yokluğunun yaşanmasına ek olarak, savaşlar, salgın hastalıklar, eşkıyalar ve bunların getirdiği diğer olumsuzluklar bölge insanının yirminci yüzyıla hangi olumsuz şartlarda girdiğini gösterir. Yüzyılın hemen başlarındaki Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve hemen sonrasındaki Millî Mücadele'nin hangi şartlar altında yürütüldüğüne bu açıdan bakmak gerekir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen ümitsizliğe kapılmadan, devlete bağlılığını sürdüren ve başarıya ulaşan atalarımızı rahmet ve şükranla anıyoruz.

3. SONUÇ

Bu çalışmadan elde ettiğimiz sonuçları maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Çankırlı şâirler arasında önemli bir yeri olmasına rağmen şiirlerinin ancak küçük bir kısmı günümüze ulaşabilen Cevheriye Bânû Hanım'ın bir şiiri daha gün yüzüne çıkarılmış olmaktadır.
2. Geçmişte yaşanan olaylar hakkında edebî metinler de aydınlatıcı olabilmekte, hatta resmi belgelerde ve tarihlerde yer almayan ayrıntılar, olaylara ışık tutması açısından çok değerli bilgiler ihtiva edebilmektedir. Cevheriye Bânû Hanım'ın Kıtlık Destanı, döneminde çekilen kıtlık süresince yaşanan zorlukları anlatması bakımından önemlidir.
3. Yaşanan bütün sıkıntılara rağmen bölge insanının mütevekkil davranışı, gayreti elden bırakmaması ve idareye bağlılığı destandan anlaşılmalıdır.
4. Yokluk, savaşlar, salgın hastalıklar ve bunların etkisi ile meydana gelen olumsuzlukların etkisi sürerken yürütülen milli mücadeleye katılan insanların durumu bu destan ışığında da değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

<http://www.atkaracalar.gov.tr/ilcemizin-tarihi> (Erişim tarihi: 15.10.2015)

Aktan, C. C. (1991). Osmanlı İltizam Sistemi, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 71, 73-79.

Arslan, Y. Tarihte Vatanlarını Terkeden Ortalılar,

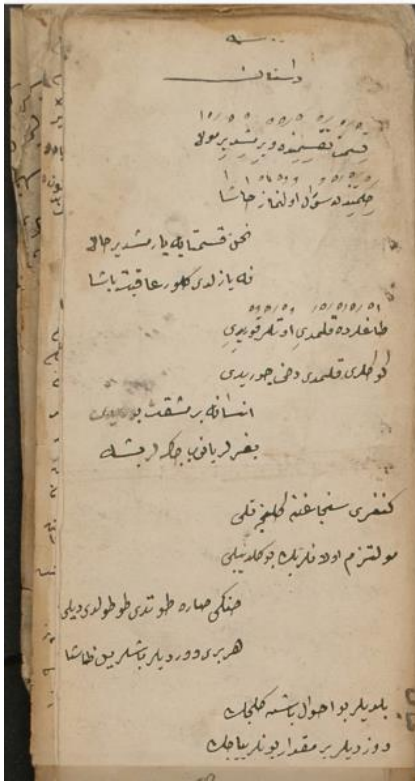
http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=3058 (Erişim tarihi: 15.10.2015)

Cönk, 06 Mil Yz Cönk 36

Erler, Y. M.(1997). Ankara ve Konya Vilayetlerinde Kuraklık ve Kıtlık (1845 ve 1874 Yılları), (Basılmamış Doktora Tezi)

- Erler, Y. M.(2002). XIX. Yüzyıldaki Bazı Doğal Afetler ve Osmanlı Yönetimi, *Türkler*, c.13, 762–771.
- Erler, Y. M.(2010). Osmanlı Devleti'nde Kuraklık ve Kıtık Olayları (1800-1880)
- Gül, A.(2009). Osmanlı Devleti'nde Kuraklık Ve Kıtık (Erzurum Vilayeti Örneği: 1892–1893 ve 1906–1908 Yılları) *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,144-158
- Karakaş, M.(2002). Aşık Perişani, Sivas Güney Köyü Halk Edebiyatı Örnekleri. Bitirme Tezi. Sivas. Cumhuriyet Üniversitesi (Basılmamış Lisans Tezi).
- Kaya, D.(2006) Sivas İlbeyi Yöresi Türkmenleri Halk Şairleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 79-88
- Kılıç, O. (2002) Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Kıtıklar, *Türkler*, c.10, 718–730.
- Onay, A. T. (1931) Çankırı Şairleri, Cilt I
- Pürlü, K.(2002), Sivas'ta İlbeyli Türkmenleri Cilt 2, Sivas
- Tütüncü, A. T. (1973) Kayseri İle İlgili Bir Kıtık Destanı, *Türk Folklor Araştırmaları*. 6577-6578.
- Ülgener, S. F., (1993) Darlık Buhranları ve İslam İktisat Siyaseti
- Yakıcı, A.(2001) Kuraklığın Kültürel Hayattaki Yeri ve Konyalı Âşık Mehmet'in Kıtık(Kuraklık) Üzerine Söylediği Destanlar, *Millî Folklor*, 93-99
- Yardımcı, M.(1994) XVII. Yüzyıldan Günümüze Malatyalı Âşıklar, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
- Yardımcı, M, Zileli Sezai, Kıtık Destanı, Şairlerin Dilinde Ve Telinde Zile <https://docplayer.biz.tr/58762116-Sairlerin-dilinde-ve-telinde-zile.html> (Erişim tarihi: 14.05.2020)

EKLER

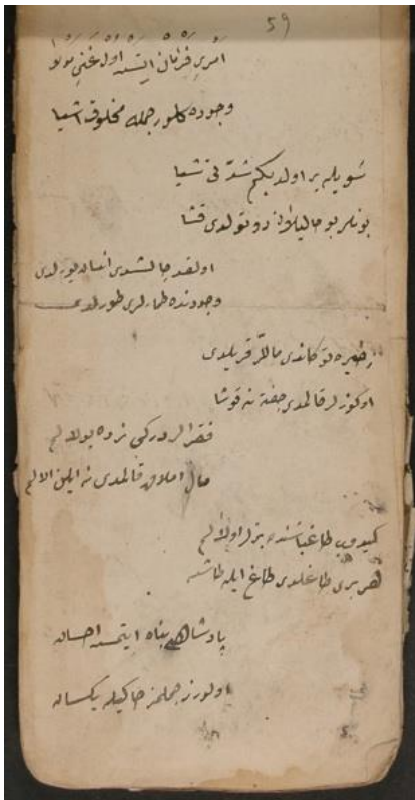
06 Mil Yz Cönk No 36,varak 57/b

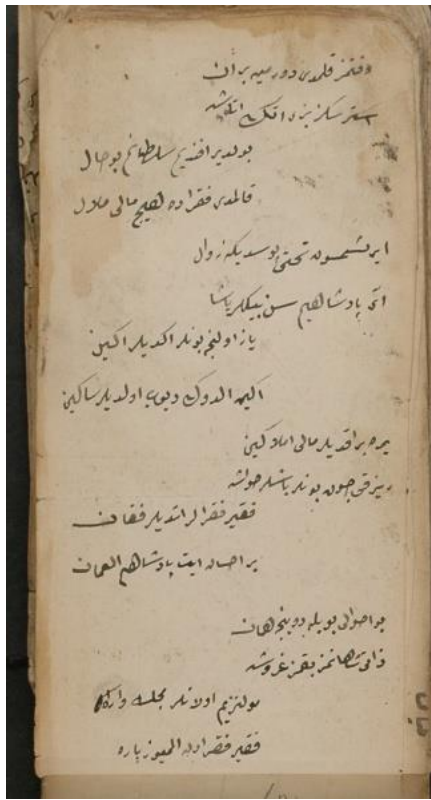
06 Mil Yz Cönk No 36,varak 58/a

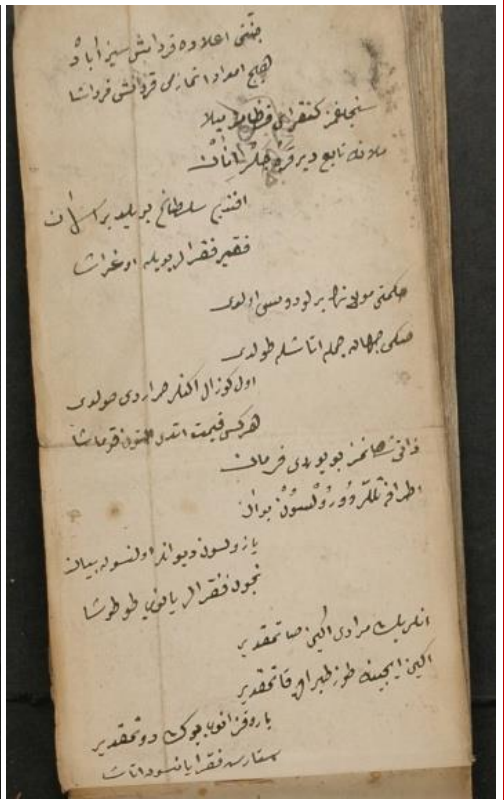
06 Mil Yz Cönk No 36,varak 58/b

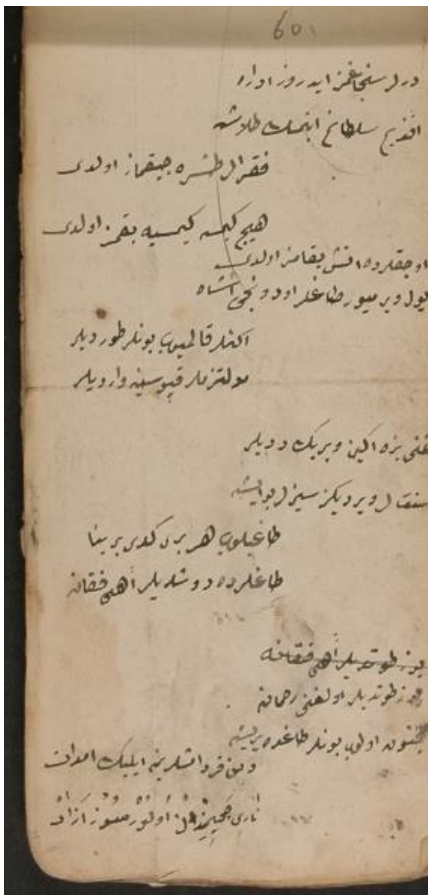
06 Mil Yz Cönk No 36,varak 59/a

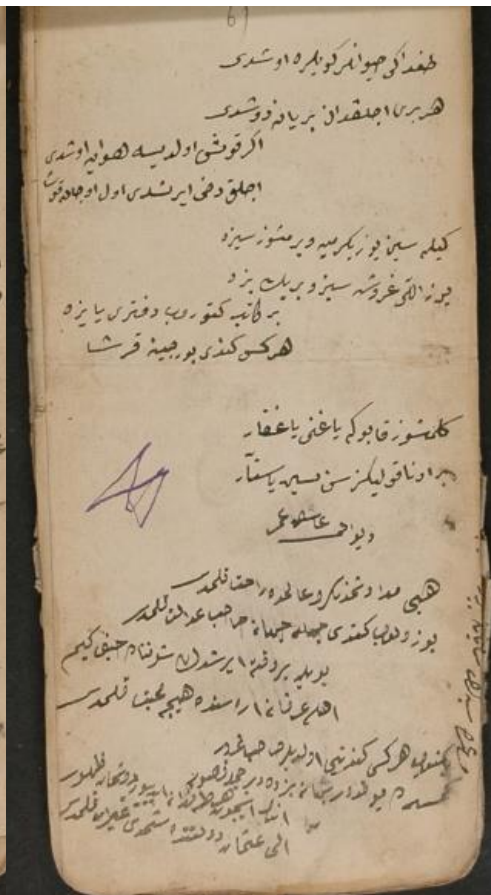
06 Mil Yz Cönk No 36,varak 59/b

06 Mil Yz Cönk No 36,varak 60/a

06 Mil Yz Cönk No 36,varak 60/b

06 Mil Yz Cönk No 36,varak 61/a

